

EU hakee paikkaansa globaalissa kisassa vaikutusvallasta

Jukka Aronen | 04.10.2023

Euroopan unioni tarvitsee hyvät suhteet globaaliin etelään pysyäkseen mukana suurvaltojen välisessä kamppailussa. EU:n arvomaailma saattaa kuitenkin joutua koetukselle, kun kilpailu Kiinan kanssa kovenee.

Euroopan unionin digitalisointikomissaari **Margrethe Vestager** keskusteli viime keväänä Nigerian hallituksen kanssa unionin tuoreesta Nigeriaan suuntautuvasta digihankkeesta. Tapaamisen jälkeen hän kehui pikaviestipalvelu Twitterissä (nykyinen X) EU:n ja Nigerian yhteisiä tavoitteita demokraattisen ja ihmiskeskeisen hallinnon rakentamiseksi.

Vestagerin viesti oli [verhoiltu näpäytys](#) Nigerian hallitukselle, jonka jäseniä oli muutamia kuukausia aiemmin matkustanut Pekingiin tutustumaan Kiinan autoritaarisen hallinnon luomaan sensuuri- ja seurantajärjestelmään.

Hienovarainen kädenväöntö EU:n ja Kiinan välillä on viime aikoina lisääntynyt. Jännitteet ovat kasvaneet erityisesti sen jälkeen, kun koronaviruspandemia sekoitti globaaleja tuotantoketjuja ja Venäjä aloitti hyökkäyssotansa Ukrainassa.

Sodan alettua EU katkaisi Venäjä-riippuvuuksiaan kovalla kädellä. Tämän jälkeen se on alkanut kiinnostua myös Kiina-suhteisiinsa liittyvistä riskeistä.

Sodan alettua EU katkaisi Venäjä-riippuvuuksiaan kovalla kädellä. Tämän jälkeen se on alkanut kiinnostua myös Kiina-suhteisiinsa liittyvistä riskeistä.

EU:n Kiina-pohdinnat ovat saaneet lisää vauhtia Yhdysvaltain [tuoreesta kauppakiistasta](#) Kiinan kanssa. Yhdysvallat on rajoittanut muun muassa siruteknologian vientiä sekä puolijohde- ja tekoälyinvestointeja Kiinaan. Kiina on vastavuoroisesti kertonut jarruttavansa vihreässä siirtymässä tarvittavien mineraalien myyntiä ulkomaille.

Kiinaa ei voi kytkeä täysin irti

EU:n Kiina-huolet nousevat esiin myös EU-yritysten vaikutusvaltaisen kattojärjestön toukokuussa julkaisemassa [kauppapoliittisessa linjauksessa](#). BusinessEurope-järjestön mukaan EU:n tulisi jatkossa hajauttaa tuontiaan nykyistä enemmän, mutta samalla sen olisi pyrittävä pitämään yllä olemassa olevia kauppasuhteitaan. Unionissa toimiville yrityksille olisi erityisen tärkeää, että nykyinen kansainvälinen kauppajärjestelmä ei hajoaisi uudenlaisen protektionismin edessä, kun esimerkiksi Yhdysvallat on alkanut tukea kotimaista tuotantoaan.

Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) kansainvälisen kaupan ja kauppapolitiikan vaikuttamistyötä johtava **Timo Vuori** ymmärtää, miksi BusinessEurope ei halua EU:n katkaisevan suhteitaan Kiinaan.

Hän muistuttaa, että Eurooppa on poikkeuksellisen haavoittuva talousalue, koska se joutuu tuomaan paljon raaka-aineita ja puolijalostettuja tuotteita muista maista.

”EU:n on lähivuosinakin saatava esimerkiksi tärkeitä raaka-aineita ja mineraaleja Kiinasta sekä muista kehittyvistä maista. Siksi sen on järkevää säilyttää avoimuutta kauppasuhteissaan ja ylläpitää häiriötöntä raaka-aineiden saantia erilaisten kehitys- ja kauppakumppanuuksien avulla”, Vuori sanoo.

”Näin toimimalla me eurooppalaiset voimme varmistaa elintasomme ja tehdä yhteiskunnistamme ilmastoneutraaleja.”

EU:n valta on heikentynyt

BusinessEurope puhuu myös geopoliittisten riskien hallinnasta. Sen mukaan olisi tärkeää, että unioni myös jatkossa pyrkisi kaupan avulla sitomaan kauppakumppaninsa kansainväliseen yhteistyöhön ja monenkeskisten instituutioiden toimivuuteen.

Monenkeskiset instituutiot, kuten YK, Maailmanpankki, Kansainvälinen valuuttarahasto ja kansainväliset standardijärjestöt, ovat tärkeitä EU:lle, selittää Ulkopoliittisen instituutin tutkimusjohtaja **Mikael Wigell**, joka on tutkinut suurvaltapolitiikkaa ja geoekonomiaa.

”Kun kansainvälisten järjestöjen asema on viime vuosina heikentynyt, myös EU on menettänyt suhteellista valtaansa. Se ei ole pärjännyt Kiinalle ja Yhdysvalloille, jotka pystyvät toimimaan pitkälti myös yksinään. Esimerkiksi Kiina on alkanut ajaa omia teknisiä standardejaan.”

”EU:n on vaikea sovittaa eri jäsenmaiden tavoitteita yhteen. Se ei kykene toimimaan yhtä strategisesti kuin muut suurvallat.”

– Mikael Wigell

Wigellin mukaan EU on jäänyt jälkeen etenkin teknologisessa kehityksessä. Sen tekemät investoinnit ovat olleet suhteellisen pieniä. Samaan aikaan Kiina ja Yhdysvallat ovat onnistuneet ostamaan eurooppalaisia teknologia-alan kasvuyrityksiä itselleen.

Wigell pitää EU:n heikkouksina myös suhteellisen heikkoa aseellista valtaa ja poliittista hajanaisuutta.

”EU:n on vaikea sovittaa eri jäsenmaiden tavoitteita yhteen. Se ei kykene toimimaan yhtä strategisesti kuin muut suurvallat.”

Maailma blokkiutuu

Mikael Wigellin mukaan EU heräsi etenkin Kiinan nousuun liian myöhään.

”EU:ssa – ja myös Yhdysvalloissa – oltiin naiiveja Kiinan suhteen. Kuviteltiin, että kun Kiina vaurastuu, se kasvaa sisään liberaaliin järjestelmään. Ei myöskään nähty, kuinka Kiina hankki globaalissa etelässä itselleen paljon poliittista vaikutusvaltaa.”

Länsimaissa valmistaudutaan nyt maailman kahtiajakoon Yhdysvaltain ja Kiinan johtamien liittoumien ympärille.

”EU:lle kahtiajako voi olla vaikea paikka. Se saattaa joutua väliinputoajan paikalle, kun teknologiasta tulee yhä tärkeämpää suurvaltakilpailussa. Pahimmillaan EU saattaa kokea Itävallan kohtalon, eli siitä tulee entinen suurvalta, jossa on kiva käydä turistina.”

Wigellin mukaan keskeistä on se, kumman liittouman suuntaan nykyiset globaalin etelän keskisuuret maat, kuten Intia, Etelä-Afrikka, Brasilia ja Indonesia, kääntyvät.

Tämä kehityskulku saattaa johtaa myös aidosti moninapaiseen maailmaan. European Council on Foreign Relations -ajatushautomon alkuvuodesta julkaisemassa [kyselyssä](#) suurin osa kiinalaisista, intialaisista, turkkilaisista ja venäläisistä vastaajista oli sitä mieltä, että kymmenen vuoden kuluttua länsiblokki on vain yksi liittouma usean muun suurvallan joukossa.

Tuli liittoumia kaksi tai enemmän, myös EU:lla on vielä mahdollisuuksia nousta merkittäväksi tekijäksi tulevaisuuden teknologiapainotteisessa maailmassa, sillä unionilla on houkutteleva markkina-alue ja merkittävä valuutta, Wigell sanoo.

”Paljon riippuu siitä, miten yhtenäisesti EU kykenee toimimaan.”

Global Gateway on vastaus Kiinalle

EU on jo herännyt suuremman yhtenäisyyden tarpeeseen.

Koronaviruspandemian aikana se yhdisti jäsenmaidensa globaaleja toimia [Team Europe](#) -käsitteen alle ja on jatkanut toimintamallin käyttöä senkin jälkeen.

Tärkein EU:n uusi ase on kuitenkin nimeltään [Global Gateway](#), joka sai alkunsa G7-ryhmän yhteisistä suunnitelmista Kiinan vaikutusvaltaa vastaan.

Kuvitus: Samuli Siirala

Global Gatewayn kautta ohjataan 300 miljardia euroa vuosina 2021–2027 globaalin etelän kehittämiseksi. Aloite yhdistää EU-instituutioiden, jäsenmaiden, eurooppalaisten kehityspankkien ja yksityissektorin toimia Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa.

”Global Gateway on selvästikin vastine Kiinan Vyö ja tie -aloitteelle, jolla Kiina on erittäin menestyksellisesti sitonut kehittyviä maita itseensä.”

– Mikael Wigell

”Global Gateway on selvästikin vastine [Kiinan Vyö ja tie -aloitteelle](#), jolla Kiina on erittäin menestyksellisesti sitonut kehittyviä maita itseensä”, Mikael Wigell sanoo.

Kiina on rakentanut vuonna 2013 käynnistämänsä Vyö ja tie -aloitteen avulla muun muassa satamia, pilvenpiirtäjiä, rautateitä, maanteitä, siltoja, lentoasemia, patoja ja energialaitoksia yli 150 maahan.

Wigellin mukaan hankkeissa mukana olleiden maiden riippuvuus Kiinasta on kasvanut. Niillä on muun muassa taipumus äänestää Kiinan tahdon mukaisesti kansainvälisissä järjestöissä, kuten YK:ssa.

”Esimerkiksi Etelä-Amerikassa ei enää tuomita Kiinan ihmisoikeusrikkomuksia samaan tapaan kuin ennen.”

Rakennushankkeita ”pehmeällä” lähestymistavalla

Vaikka Global Gateway on käytännössä vasta lähtökuopissaan, sille on jo suunniteltu suuri määrä lippulaivahankkeita, joiden takana on nimenomaisesti koko unioni eivätkä sen yksittäiset jäsenmaat.

Puolet rahasta suunnataan Afrikkaan, jossa EU on esimerkiksi rakentamassa nopeaa [merikaapeliyhteyttä](#) Pohjois-Afrikan yliopistoihin. Toinen puolisko jakautuu tasan Latinalaisen Amerikan ja Aasian kesken.

Hankkeissa painottuvat EU:n nykyisen kehitysyhteistyön toimialueet, kuten uusiutuva energia, digitalisointi, liikenneyhteydet, kestävät työpaikat, terveys ja koulutus.

Koko 300 miljardin euron budjetti ei ole vielä täysin koossa. Lisärahoitusta pyritään hankkimaan yksityiseltä sektorilta, joka myös toteuttaa suuren osan hankkeista.

”Global Gateway lisää pyrkimystä saada yrityksiä ja yksityistä rahaa mukaan kehitysyhteistyöhankkeisiin, vaikka se ei kehityspolitiikan painopisteitä muuttaisikaan”, sanoo ulkoministeriön kehityspoliittisen osaston apulaisosastopäällikkö **Juha Savolainen**.

Myös suomalaiset yritykset pyrkivät mukaan hankkeisiin joko suoraan tai osana suurempien toimijoiden joukkoa.

Vaikka hankkeissa painottuu monenlainen fyysinen rakentaminen, jota myös Kiina tekee kehittyvissä maissa, EU hakee kokonaisvaltaista ”360 asteen lähestymistapaa”. Sillä tarkoitetaan hankkeiden ympärille rakennettavia ”pehmeitä” toimia, joilla parannetaan muun muassa säädöksiä, liiketoimintaympäristöä ja ihmisten osaamista.

”EU ja sen jäsenmaat ovat perinteisesti tehneet esimerkiksi paikallishallintojen kehittämistyötä. Se ei näy samaan tapaan kuin Kiinan rakentamat tiet ja aurinkopaneelit.”

– Eija Rotinen

”EU ja sen jäsenmaat ovat perinteisesti tehneet esimerkiksi paikallishallintojen kehittämistyötä. Se ei näy samaan tapaan kuin Kiinan rakentamat tiet ja aurinkopaneelit. Mutta toisaalta Kiinan luoma kehitys ei aina ole ollut niin kestävää kuin on toivottu”, sanoo puolestaan ulkoministeriön Team Finland -vienninedistämisyksikön johtava asiantuntija **Eija Rotinen**.

EU rajoittaa epäeettistä tuontia

EU tekee pesäeroa Kiinaan myös sellaisilla kauppaan liittyvillä toimilla, joiden keskiössä ovat sen omat arvot, kuten ihmisoikeuksien kunnioittaminen, ympäristön suojeleminen ja ilmastonmuutoksen hillitseminen.

Yksi näkyvimmistä toimista on valmisteilla oleva [yritysvastuudirektiivi](#), joka velvoittaisi unionin alueella toimivia yrityksiä huolehtimaan ihmisoikeuksista, ympäristöstä ja hyvästä hallinnosta omissa arvoketjuissaan. Uuden direktiivin myötä yritysten olisi esimerkiksi puututtava globaalissa etelässä toimivan alihankkijansa ihmisoikeusrikkomuksiin tai ympäristörikokiin.

Toinen merkittävä toimi koskee tuontituotteita, joiden valmistuksessa syntyy erityisen paljon kasvihuonekaasuja. [Tuore säädös](#) velvoittaa sementin, alumiinin, lannoitteiden, sähköenergian sekä rauta- ja terästeollisuuden

tuotteiden maahantuojia maksamaan ylimääräistä, päästöoikeuksiin verrattavissa olevaa maksua päästäkseen EU:n markkinoille. Säädöksen odotetaan ehkäisevän myös niin sanottua hiilivuotoa eli runsaasti hiiltä sisältävän tuotannon siirtymistä EU:n ulkopuolelle.

Muutamien siirtymäkuukausien päästä astuu voimaan puolestaan kahvin, kaakaon, soijan, palmuöljyn, naudanlihan, puu- ja paperituotteiden sekä kumin tuottajia koskeva velvollisuus osoittaa, että tuotannossa ei ole tuhottu metsää. Tämän lisäksi myös pakkotyöllä ja lapsityövoimalla valmistettuja tuotteiden pääsyä eurooppalaisiin kauppoihin ollaan kieltämässä.

Rima ei saisi olla liian korkealla

Mitä mieltä globaalissa etelässä ollaan näistä muutoksista?

EK:n Timo Vuori pelkää, että EU saattaa odottaa liian nopeita muutoksia kehittyvien maiden yrityksiltä, joiden liikkumatila voi olla hyvinkin pieni. Monissa maissa myös kysytään, miksi EU ylipäänsä vaatii niin monia kestävän kehityksen asioita, kun taas Kiina ei odota mitään vastineeksi.

”Jos esimerkiksi kehittyvän maan ensimmäinen suurempi askel on maataloustuotteiden saaminen EU:n markkinoille, vaarana voi olla, että rima on liian korkealla ja askel jää ottamatta. Tällöin maa saattaa kääntyä autoritaarisen Kiinan puoleen.”

Vuori ei kuitenkaan kannata kestävän kehityksen vaatimuksista luopumista vaan kehottaa pohtimaan niiden jyrkkyyttä. Onko esimerkiksi järkevää asettaa kauppakumppaneille tiukempia velvoitteita kuin mitä kansainvälisissä sopimuksissa jo on? Vaarana on, että jos kauppasopimukset jäävät kokonaan syntymättä, EU:n voi olla vaikea syventää strategisia kumppanuuksiaan.

Eikä Kiinakaan välttämättä toimi automaattisena magneettina maille, joilla on vaikeuksia päästä länsimaiden markkinoille.

”Jotkut kehittyvien maiden edustajat kertovat, etteivät he voi rakentaa kumppanuuksiaan pelkästään Kiinan varaan, koska he ovat lopulta

ymmärtäneet, että myös Kiina osaa esittää omia vaatimuksiaan, tavalla tai toisella”, Vuori sanoo.

Tasapainoilua arvojen ja Kiinan välissä

Kiina on joka tapauksessa vallannut globaalin etelän markkinoita ripeään tahtiin. Kiinasta tuli Etelä-Amerikan suurin kauppakumppani vuonna 2015. On ennustettu, että sama [tapahtuu Afrikassa](#) 2030-luvulla.

”Meidän eurooppalaisten on myös varottava, ettei meitä mielletä ylimieliseksi. Jos näin käy, meillä on peiliin katsomisen paikka.”

– Timo Vuori

EU:n digikomissaari Margrethe Vestager ilmoitti taannoisella Nigerian-vierailullaan 820 miljoonan euron Global Gateway -hankkeesta, jolla parannetaan muun muassa tietoverkkojen turvallisuutta, julkisten palveluiden sähköistämistä, yritysten toimintaympäristöä ja kansalaisten digitaitoja.

Hankkeessa tiivistyvät EU:n pitkän aikavälin tavoitteet globaalissa etelässä: demokratiaa ja yritystoimintaa edistämällä parannetaan työllisyyttä ja vähennetään EU:hun kohdistuvaa hallitsematonta siirtolaisuutta. Kaiken tämän uskotaan myös parantavan nigerialaisten kykyä ostaa eurooppalaisia tuotteita ja palveluita.

Nigeriassakin törmätään kuitenkin Kiinaan. Sen lisäksi, että Kiinan sensuuri- ja valvontakoneisto kiinnostaa Nigerian poliittista eliittiä, [Nigerian tuonti Kiinasta](#) kasvoi 2010-luvulla 400 prosentilla ja on nyt Yhdysvaltain dollareissa mitattuna Afrikan mantereeseen suurinta. Samaan aikaan EU:n osuus tuonnista on jäänyt kirkkaasti Kiinan taakse.

Tätä etumatkaa kurotaan nyt Brysselissä kiinni muun muassa Global Gatewayn avulla. Kilpajuoksu tulee olemaan kaikkea muuta kuin helppo. EU:n on tasapainoitava omien arvojensa ja Kiinan houkuttelevuuden välimaastossa.

Pitkään globaalin etelän päättäjien ja yritysten kanssa tekemissä ollut Timo Vuori neuvoa unionia lähestymään asiaa realistisesti ja käytännönläheisesti.

”EU:n olisi jatkossa kuunneltava kumppanimaidensa tarpeita vielä nykyistäkin herkemmin ja varmistuttava, että kaikki ovat aidosti tavoittelemassa samaa asiaa”, hän sanoo.

”Meidän eurooppalaisten on myös varottava, ettei meitä mielletä ylimieliseksi. Jos näin käy, meillä on peiliin katsomisen paikka.”

Lue lisää: [EU investoi globaaliin etelään](#)

Lue lisää: [Pitääkö valita puoli?](#)

Lue lisää: [Venäjän viesti myy Afrikassa](#)

Lahde: <https://kehityislehti.fi/eu-hakee-paikkaansa-globaalissa-kisassa-vaikutusvallasta/index.html>